

IV

1900-1940

08:

Jugend	s. 5
Heimatschutz-stil / Hjemstavnsstil	s. 9
Bedre Byggeskik	s. 13
Nyklassicisme	s. 18

Kortet på modstående side viser Aabenraas bebyggelser anno 2017. På kortet er markeret bebyggelser opført i starten af 1900-tallet.

Tilhørsforholdet i Slesvig har igennem tiderne skiftet mellem at være dansk og tysk. Senest ved delingen af landsdelen ved genforeningen i 1920, hvor Nordslesvig/Sønderjylland blev dansk igen. Det flerkulturelle og flernationale kommer ikke kun folkeligt til udtryk, men afspejles også i bygningskulturen.

Omkring år 1900 kommer der i Europa og mere regionalt i Nordtyskland to primære modreaktioner, der bevæger sig væk fra historicismen som periode.

Den første viser sig i Tyskland som Jugendstilen, hvor det dekorative element får mere magt end det konstruktive. Det er først og fremmest en dekorativ stil, der søger inspiration i naturen, og arkitekturen bliver derfor mere lærredet end formen.

Den anden modbevægelse viser sig ved dannelser af foreninger, der skal beskytte hjemstavnen. Helt konkret dannes i 1904 "Deutscher Bund Heimatschutz", som i Slesvig i 1907 fører til dannelsen af "Baupflege Kreis Tondern". Samtidige modreaktioner i Danmark medfører i 1892 dannelsen af "Foreningen af 3. december", der senere udvikler den "Bedre Byggeskik".

Begge foreninger har for øje at bevare de smukke landskaber og arbejde for en kønnere byggeskik, der er inspireret af egnens gamle arkitekturtraditioner.

Desuden sker et overlap, der kan skabe arkitektonisk forvirring, idet de dansksindede i Sønderjylland/Nordslesvig fra omkring 1890 danner deres egne foreninger, hvormed der midt i den tyske nationalromantik og Heimatschutz stil i arkitekturen tegner sig danske modpoler. Dette ses eksempelvis i Den Nordslesvigske Folkebank (1912) på Storegade 18, opført i dansk nationalromantik, der i og for sig danner en modpol til den tyske nationalromantik.

Villabebyggelser har siden historicismen vundet indpas. I Aabenraa ses tendenserne til eget hus med have sig især langs Callesensgade, ligesom nye kvarterer opstår i starten af 1900-tallet langs Svinget, Kirkebakken, Jørgensgård og Forstalle.

I Tyskland har man siden 1800-tallet arbejdet konkret med byplanlægning. Således var der fra 1901 til 1920 en konkret bestemmelse for Slesvig-Holsten, der sikrede villakvarterer mod fabrikker og høje huse. Fra 1907 kom også en lov, der kunne sikre gamle kvarterer og smukke landskaber mod det mere funktionelle byggeri industrialiseringen førte med sig. I Danmark kom først konkrete byplanlove i 1938. Den lokale bygmester Peter Callesen lavede dog allerede omkring 1900 en plan for området omkring Callesensgade, Persillegade og Lavgade. Den første egentlige dispositionsplan for Aabenraa kommune udarbejdes af Peter Bredsdorff i 1949.

Byggeri fra ca. 1900-1940 er markeret på kortet. Stilarterne er ikke differentieret yderligere på kortet. Kendetegnende og nyt i byens struktur, er villabebyggelse langs Forstalle, Callesensgade og Møllegade. Hertil kommer nyopførelser på Nørreport.

Nørreport 14, 1907. Tårn og stejl tagflade i schweizerstil, mens gavlkvistene peger mod nygotik. Jugendstilen markerer sig med dekorerede blændinger under vinduerne, med snirklede naturmotiver og blomstermotiver på vinduesindramningernes 'overliggere'.

Byggeperiode:

Jugend: 1900-1915

Jugendperioden, karakteristika:

- Dekorativ stil.
- Detaljer hentes i naturen.
- Perioden gør op med industrialiseringens meget funktionelle idealer, idet der er mere fokus på det kunstneriske aspekt .
- Ornamentale udtryk og bølgende, ofte asymmetriske, linier.
- I England kaldes perioden Arts and Crafts, Art nouveau i Frankrig, Jugend i Tyskland, skønvirke i Danmark. (Skønvirke slår en smule senere igennem i Danmark.)
- Der er fokus på bygningskroppen som et hele, med gavle, kviste, karnapper og tårne.
- Dekorative vekselvirkninger mellem blank mur og puds.
- Naturinspirerede dekorationer med spiralborter og bølgelinjer i puds, snedkerværk og støbejern.

Jugend - Eksempler

Ramsherred 8, 1904. Nationalromantikens gotiske og konstruktive formsprog blødes op af de mere bløde og rent dekorative linjer.

Nørreport 12, 1907. Nærmest nygotisk nationalromantik, men med jugend træk med karnappen, altanerne, det stejle tag mv.

Vestergade 7, gavlen er opført omkring 1905 med pudsdekorationerne i jugendstil.

Forstalle 27, 1909. De pudsede dekorationer i tysk/ungarsk jugend stil. Schweizertag/udhæng og nationalromantisk gavlf med bindingsværk.

Lille Pottergade 3, 1904. Vinduesindfatninger og dekorationerne langs gesimserne har jugendpræg.

Ramsherred 27, 1901. Et primært historicistisk hus. Den brede schweizerinspirede gavlkvist, har dog pudsdekorationer med jugendstil.

Skibbrogade 2, 1890. De enkle pudsdekorationer er tidlige tegn på jugend.

Storegade 20, 1906. Jugendstilen ses på karnappen og gavlkvistens pudsdekoration.

Storegade 7, 1907. Jugendperiodens bløde ornamentstil ses ved dørens bølgende udtryk.

Skibbrogade 23, hjørneudformningen fra 1920 er udført i den danske pendant til jugend; skønvirke.

Jugend, 1900-1915

Omkring år 1900 sker der et skifte væk fra historicismens 'stilforvirring'. Den nye periode har sit gennembrud i England, hvor den bliver kaldt Arts and Crafts (kunst og håndværk). Den samme strømning kaldes art nouveau i Frankrig og jugendstil i Tyskland, og således også i Sønderjylland og Aabenraa. Den mere danske betegnelse for perioden er skønvirke. I resten af Danmark slår stilen senere igennem end i Sønderjylland og refererer i højere grad til ornamentik og detaljer fra kunsthåndværk med inspiration i vikingetiden.

Jugendperioden er forholdsvis kort, men skiftet i arkitekturen peger frem mod de strømninger, der kommer i 1900-tallets byggeri. Med jugendstilen opstår nemlig en frigørelse, idet man i tiden gør op med industrialiseringens sociale og æstetiske bagsider og den internationale historicisme.

Stilen er først og fremmest en dekorativ stil, der søger inspiration i naturen. Skønvirke og Jugend har det til fælles, at elementer fra naturens verden omsættes til ornamentale udtryk og bølgende, ofte asymmetriske linjer. Igen skal det dog huskes, at Skønvirke slår senere igennem i Danmark, og derfor ikke som stilart, er det samme som Jugend.

I Tyskland og Østrig/Ungarn har Jugend-stilens udtryk en mere 'stiv' karakter, mens stilen i Belgien og Frankrig, art nouveau, er karakteriseret med mere ornamentale udtryk. Begge former for jugendstil ses i Sønderjylland og Aabenraa. Faktisk er jugendstilen langt mere udbredt i Sønderjylland end i resten af Danmark. I tiden frigør man sig fra selve den funktionelle bygningskrop. I stedet for facade og bagside, tænker man 'husets form som helhed', med gavle, kviste, kamapper og tårne.

Jugendstilen slår hurtigt igennem i Tyskland. Her havde nationalromantikken allerede slået igennem, hvor man lod sig inspirere af den mere traditionelle regionale byggeskik. I Aabenraa er dette kendetegnet ved murede offentlige byggerier med spidsbue-motiver, dekorerede gavle med pudsede blændinger, mv. (se stilbladet nationalromantikken). Jugendstilens nye friere formsprog kombineredes således med den eksisterende arkitektoniske udvikling med pudsede murfelter og murede bånd, som udgør mere dekorative elementer end funktionelle. Det vil sige, at man gik væk fra søjlemotiver, og det konstruktive udtryk i spidsbuer, rundbuer, pilastre mv.

Jugendstilen kendetegner sig i Aabenraa ved dekorative vekselvirkninger mellem blank mur, puds og glaserede sten. Dertil kommer de pudsede facader med jugendmotiver, spiralborter, bølge-linjer og ikke mindst slyngede, natur-inspirerede dekorationer i puds, snedkerværk og støbejern.

Jugendstilen er således resultat af et kortvarigt møde mellem tankeretninger, der gør op med industrialiseringens funktionelle formsprog i England. Stilen henter inspiration fra Japans billedkunst, nationalromantik og hjemstavnstilens regionale traditioner, yderligere blandet med en smule nybarokt efterslæb fra historicismen.

Storegade 20, 1906. Gavlkvistens pudsede detaljer er ren dekoration og symboliserer intet konstruktivt som historicismens murede gesimser gør det.

Slotsgade 7 er opført i 1914 og er med sit samlede bygningsudtryk et godt eksempel på heimatschutz/hjemstavnstilen i Aabenraa, med enkle murede dekorationer og det stejle mansardtag der fortsat er inspireret af schweizerstilen. Samtidig tages hjemstavns klassiske formsprog op: et gavlhuis med karnap og port.

Byggeperiode:

Heimatschutz-stil / Hjemstavnsstil: 1900-1940

Heimatschutz-stil / Hjemstavnsstil, karakteristika:

- Fokus på byggetraditioner fra før industrialiseringen.
- Inspiration hentes i den regionale arkitektur og byggeskik fra før 1850, især den gamle og velbevarede bygningskultur i Vestslesvig og Møgeltønder.
- Hele sluttede bygningskroppe, i røde mursten og med røde vingetegl. Oftest stejle hel- eller halvvalmede tage.
- Der ses nogen brug af mønstermurværk.
- Stejle gavlkviste og kviste der indordner sig i tagene, som taskekviste og flagermusekviste.
- Vinduer er oftest opsprossede med 6-8 ruder i hver ramme.
- Arkitekten Lautritz Thaysen skaber flere fornemme bygninger i Sønderjylland.

Heimatschutz-stil / Hjemstavnsstil - Eksempler

Vestergade 1, 1910. Med et facadeudtryk præget af jugendperioden og schweizerstilen, mens karnappen og taget med taskeskivst og herover flagemusekvisst præges af Heimatschutz-stilen.

Nørreport 4, 1912. Med et gavlundtryk præget af jugendperioden, peger karnappen og bygningens symmetri mod Heimatschutz-stilen.

Møllegade 11, 1913. Heimatschutz/hjemstavnsstilen kendetegnes ved mansardtaget med røde vingeteg, karnappen og det fremskudte sideparti med den rundbuede indgang.

Callesensgade 1, 1912. Den sluttede bygningskrop med velproportionerede detaljer som karnappen, taksekvissten og vinduerne med skodder er et godt eksempel på Heimatschutz/hjemstavnsstilen. Mange af trækkene kan også betragtes som typiske for Bedre Byggeskik

Barkmøllegade 3, 1912. Klare idealer fra den vestslesvigske byggetradition med den centrale gavlkvist, vinduerne med skodder og hovedindgangens buede stik.

Lavgade 4-6 og 18-20, 1904. De fritliggende huse med nygotiske gavlmotiver er bygget som offentligt finanserede arbejderboliger. Byggestilen går mod Heimatschutz/hjemstavnsstil.

Store Pottergade 6, 1914. Repræsenterer med sin sluttede bygningsform, halvvalm og brugen af dekorativt mønstermurværk heimatschutz-stil, mens dørens detaljering er jugendstil.

Heimatschutz-stil / Hjemstavnsstil, ca.1900-1940

Fra 1900-1910 udvikles der en særlig hjemstavnsstil. Bevægelsen begynder med oprettelsen af "Deutscher Bund Heimatschutz" i 1904, som i Slesvig i 1907-08 fører til dannelsen af "Baupflege Kreis Tondern".

Foreningen har særlig interesse og fokus på de regionale byggetraditioner i Nordtyskland fra før industrialiseringen. Således hentes der mere eller mindre direkte inspiration i arkitekturen og byggeskikken fra før 1850. Forlægget for perioden er særligt den gamle og velbevarede bygningskultur i Vestslesvig. Især Møgeltønders huse blev fotograferet og opmålt, og der skabtes kataloger og konkrete forslag til, hvordan den traditionelle 'hjemlige byggeskik' skulle se ud og hvordan den skulle opføres.

Inden perioden slår helt igennem, ses et vist overlap med schweizer- og ungdomperiodens byggeri, ligesom der forsat hentes nogen inspiration fra nybarokken med pudsede facader og enkelte pudsdekorationer.

Kendetegnene for stilen er byggeri i røde mursten med røde vingetegl, samt hele sluttede bygningskroppe, oftest med hel- eller halvvalmet tag. Stejle tage ses ofte, og nogen brug af mønstermurværk. Husene har opsprossede vinduer, hvide skodder og fint opsprossede overvinduer. Der findes forskellige udformninger af stejle gavlkviste og kvistvinduer, der indordner sig i tagene, såsom lange smalle taskekviste, men også flagemusekviste, der lægger sig langs taget som et bryn.

Arkitekten Lauritz Thaysen skaber i perioden flere fornemme eksempler på bygninger i hjemstavnsstil i Sønderjylland.

Møgeltønder og Tønderegnens gamle byggeskik blev, ligesom den til dels var det for Heimatschutz-stilen, en væsentlig inspiration for den danske version af hjemstavnsstilen, der betegnes Bedre Byggeskik.

I Danmark stiftes i 1915 "Landsforeningen for Bedre Byggeskik". Udgangspunktet for den Bedre Byggeskik, var decidede opmålinger af den gode byggeskik i Sønderjylland, herunder de vestslesvigske gårde samt husene i Møgeltønder og på Tønderegnen.

Mange af Sønderjyllands huse fra tiden, vil man i resten af Danmark, betegne som Bedre Byggeskik, mens man i Sønderjylland vil kalde stilen for sønderjysk/nordslesvigsk hjemstavnsstil.

Vestergade 1, 1910. I den stejle tagflade tegner den langtrukne kvist med flagermus-flunker et fint velproportioneret bygningselement i tagfladen.

Sønderport 6, 1913. Flagemusekvist, der minder om de bryn der ofte ses på stråtage over små tagvinduer.

Bebyggelsen i Bedre Byggeskik på Forstalle fra 1920-1930. De sluttede bygningskroppe er alle opført efter samme byggetradition, muret med røde mursten og røde vingetegl og er således harmoniske i deres samlede udtryk. Ingen af husene er dog ens, idet der er variationer mellem saddeltag og havlvalm, gavlkvistens placering, brugen af karnapper mv.

Byggeperiode:

Bedre Byggeskik: ca. 1900-1940

Bedre Byggeskik, karakteristika:

- Fokus på regionale byggetraditioner fra før industrialiseringen.
- Inspirationen hentes i den regionale arkitektur og byggeskik fra før 1850, især den gamle og velbevarede bygningskultur i Vestslesvig og Møgeltønder.
- Man vender delvist tilbage til det klassicistiske formsprog med rene linjer, symmetri mv.
- Hele, sluttede bygningskroppe, i røde mursten og med røde vingetegl, eller cementtagsten. Oftest hel- eller halvvalmede tage.
- Taget har ikke udhæng, men slutter ved gesimsen, der kan stå hvidtet.
- Gesimsen kan være trukket lidt om på gavlen, som en slags sparsom dekoration, en såkaldt øregesims. Ligeledes ses det, at spærstikket benyttes som gavldekoration såvel som konstruktiv detalje.
- Gavlkviste og kviste der indordner sig i tagene. Taskekviste og flagermusekviste samt små velproportionerede rytterkviste med heltag ses også.
- En ny type af vinduesopsprossning med liggende rudeformater opstår som et kendetegn for tiden. Opsprossede vinduer med 6-8 ruder i hver ramme ses også.
- Arkitekten Jep Fink skaber flere gode huse i Aabenraa.

Bedre Byggeskik - Eksempler

Callesensgade 8, 1929. Fin sluttet bygningskrop, med mansardtag og symmetrisk og rytmisk vinduesplacering.

Callesensgade 7, 1923. Sluttet bygningskrop med halvvalm og øregesims. Karnap med skrå sider og kobbertag. Malerbehandlingen er nyere.

Forstalle 46, 1929. Symmetrisk hus i bedre byggeskik, lige stik over vinduer og centreret gavlkvist med halvbuevindue.

Callesensgade 17, 1924. Bygningen fremhæves af klassicistiske murede kvadre, fin tidstypisk karnap med skrå sider.

Svinget 3, 1924. Fin bygningskrop med halvvalm og symmetrisk placerede skorstene i tagryggen. Hoveddøren er i et nybarokt udseende. Kvist med klassicistisk forbillede.

Forstalle 41, 1933. Symmetrisk hus i bedre byggeskik. Hoveddør, pultkvist og skorsten er centreret. Hoveddøren er markeret af en enkelt muret gesims.

Sønderport 6, 1913. Med flægermusekviste i taget ses stiltæk fra hjemstavnsstilen. Den symmetriske gavlkvist og husets sluttede form med halvvalm er i bedre byggeskik.

Bjerggade 8, 1927. De murede detaljer er fine på bedre byggeskiks huset med halvvalm, centralt placeret kvist og kvadremurede hjørner.

Gamle Kongevej 35, 1933. Muret øregesims, gavlkvist og karnap. Halvbuet vindue i gavlen efter klassicistisk ideal.

Bedre Byggeskik, ca. 1910-1940

I Danmark bliver den primære modreaktion mod historicismen og industrialiseringen, den 'Bedre Byggeskik'. Med et udgangspunkt i enkelhed, sammenhæng mellem funktion og form, og en gedigen udførelse af gamle håndværkstraditioner, dannes i 1892 "Foreningen af 3. December", der i 1915 stifter "Landsforeningen for fremme af en Bedre Byggeskik".

Ved foreningens stiftelse i Danmark er Heimatschutz/hjemstavnstilen allerede slået igennem i det nordlige Tyskland og dermed Sønderjylland.

Udgangspunktet for den bedre byggeskik var deciderede opmålinger af den gode byggeskik. Således sendes unge arkitekter i 1907 ud i Danmark for at finde gode gamle danske huse. I 1907-1913 opmåles gamle gode huse langs Vadehavet fra Fanø i nord til Ejdersted i syd. Især husene omkring Møgeltønder og på Tøndereggen er i fokus. Arkitekten Kristoffer Varming udtaler om de unge arkitekter, at der hersker en doktrin, der lyder: "Ned med Italien, leve Møgeltønder". Udtalelsen indrammer meget præcist det, der sker i tiden. Man bryder med den tendens, der har været til at hente inspiration i antikken og den italienske renessances formsprog.

Med opmålingerne finder de unge arkitekter primært forbilledet for 'en ny hjemlig bygningskunst' i Sønderjylland, - således har Heimatschutz/hjemstavnstilen og Bedre Byggeskik i og for sig samme inspirationskilde. Det fælles udgangspunkt for den nye mere nationalt inspirerede byggestil finder tilsyneladende helt tilfældigt sted. Den fælles inspirationskilde kan dog gøre, at det i dag er svært at se forskel på offentlige slesvig-holstenske og danske bygninger fra de

På Forstalle tegner de fritliggende huse fra tiden et fint gadeforløb. De sluttede bygningskropper er hver for sig fine eksempler på tidens bedre byggeskik, de 'indrammes' desuden af de lave forhaver.

sidste år før 1920. Mange af Sønderjyllands huse fra tiden op til genforeningen i 1920 og lige efter, vil man i resten af Danmark betegne som Bedre Byggeskik, mens man i Sønderjylland mere præcist vil kalde stilen for sønderjysk/slesvigsk hjemstavnstil.

Stilretningerne smeltede bl.a. sammen i eksempelvis de mange harmoniske (stats)husmandsbrug, der blev oprettet på jorder, der tidligere havde hørt til de preussiske domænegårde.

Arkitekten Jep Fink står i Bedre Byggeskiks-perioden for opførelsen af mange gode og markante huse i Aabenraa, der lader sig inspirere af den slesvigske byggetradition.

Kendetegnende for stilen er byggeri i røde mursten med røde vingeteg. Bedre Byggeskik går modsat den mere nordtyske Heimatschutz-/hjemstavnstil med stejlere tage og mønstermurværk, mod et mere klassicistisk udtryk, med hele sluttede bygningskropper, udført med hel- eller halvval-

met tag. Tagene var oftest i røde vingeteglssten, mens enkelte dog ses med cementtagsten.

Tagene har ofte ikke noget udhæng, men slutter ved de murede gesimsers, der ofte er hvidtede. I nogle tilfælde bruges øregesimsers som en enkel dekoration på gavlene. Det vil sige, at gesimsen er ført ca. en halv meter ind på gavlen. Skorstenen sidder symmetrisk placeret på tagryggen.

Der kan findes forskellige udformninger af gavlkviste og kvistvinduer, der er placeret og dimensioneret med omhu, således at det samlede bygningsudtryk er et hele.

Husene ses ofte med opsprossede vinduer og hvide skodder. Fra den vestslesvigske byggeskik gentages vinduer med 6-8 ruder i hver ramme. Et typisk kendetegn for Bedre Byggeskik i hele Danmark er, at der bliver indført mere flade ruderformater, som ellers gennem stilhistorien har været usete. Sprosserne er fortsat tynde. Over vinduerne ses lige stik, dog er hoveddørens stik ofte buet, ligesom der kan være simple murede dekorationer herover.

Callesensgade 1, 1912. Øregesims. Gesimsen under taget fortsættes ind på gavlen som et dekorativt element.

Forbilledet i klassicismen tegner sig ved en centralt placeret gavlkvist og herunder en hoveddør. Hoveddøren er typisk med fyldninger i ens størrelse og overvindue. Der hentes dog også meget lokal inspiration fra byens mange gode døre fra 1700-tallets byggeri. Det klassicistiske udtryk ses også i interiøret ved brug af fyldningsdøre i hele huset.

Inspiration fra 1700-tallets byggeri i Aabenraa ses desuden ved, at karnapmotivet genoptages, ofte som tresidede karnapper med skrå sider og kobbertage med let svej/krumning.

Karakteristisk for perioden er især opførelse af mange enfamiliehuse. Foreningen for Bedre Byggeskik tilbyder i en periode tegnehjælp for private.

Større byggerier i perioden bliver i deres udtryk langt mere præget af nyklassicismen end de regionale byggetraditioner som sådan.

Svinget 1, 1927, dørens udtryk og det karnapliggende udhæng er inspireret af byens 1700-tals arkitektur.

08 NYKLASSICISME

Nyklassicisme, ca. 1915-1930

Storegade 3, er opført i 1915 i nyklassicistisk stil med en rytmisk facade med let fremskudte murede pilastre og en stor centralt placeret rytterkivist med trekantfronton.

Med hjemstavnsstilen og Bedre Byggeskik havde byggetraditionen i det nordlige Tyskland, Slesvig-Holsten og i Danmark nærmet sig hinanden så meget, at de nærmest var ens.

Efter genforeningen begynder Danmark og Tyskland dog igen at fjerne sig fra hinanden i arkitektur og byggeskik. Således går Tyskland mod Art déco-stilen med en blanding af tradition og murstens-ekspressionisme samt mod modernismen med Bauhaus-stilen.

I Danmark genoptager man inspirationen fra antikken og de klassiske arkitekturidealer, idet nyklassicismen vinder indpas.

Således ses i den sønderjyske region flere nyklassicistiske bygninger, der henter inspiration i de klare linjer og klassiske geometriske former. Inspirationen og stilretningen viser sig primært inden for det offentlige byggeri, men også i boligbyggeriet.

Kendetegnene for perioden er, at bygningerne har en klar idé, som hele bygningen indordner sig under, med enkelhed, rene og lige linjer, symmetri og harmoniske opbygninger. Således er tidens bolig/lejlighedsbyggeri helt i overensstemmelse med kravene til enkelthed og ensartede facaderytmer. Samtidigt med at der skabes gode reelle boliger, er byggeriet rationelt og økonomisk tilpasset perioden, hvor man bl.a. er mærket af den overståede første verdenskrig. Modsat 1800-tallets klassicisme og senklassicisme, er der i nyklassicismen et øget fokus på materialerne og deres udtryk. Således bruges de blanke mursten i højere grad som dekoration frem for pudsdetaljer. Senere ændrer stilen sig mod modernismens funktionalisme.

Nyklassicisme - Eksempler

Kirkepladsen 2, 1909. Den tidligere præstebolig er symmetrisk opbygget omkring den centralt placerede hoveddør. To fremskudte sidepartier, siderisalitler, med murede kvadrejhjørner. Døren i Louis Seize stil er klart inspireret, hvis ikke genbrug, af byens døre fra slutningen af 1700-tallet.

Vestergade 20, 1929. Nedre murværk er muret med refendfuger og fin dørportal, hertil murede gesimser.

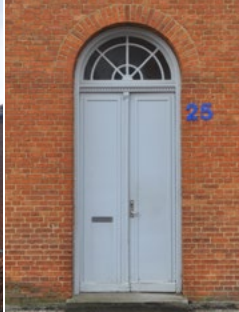
Lavgade 27, 1925. Symmetrisk og rytmisk bygningskrop med central placeret indgangsparti der understreges af gavlkvisten med fronton/trekant-motiv og det klassicistiske rundbuede vindue.

Lavgade 7-13, 1921. Bolig/lejlighedsbyggeri af Jep Fink i nyklassicistisk stil med enkel og ensartet facaderytme, der deles af de let fremskudte indgangspartier med gavlkviste med fronton/trekantmotiv.

Den kommunale boligbebyggelse, Callesensgade 21-25, er tegnet af Jep Fink som en samling af helstøbte, klassicistiske bygninger med detaljer som portåbninger med kurvehanksbuer til gården, og nyklassicistiske hoveddøre med rundbuede overvinduer båret af tværposte med tandsnitsfrise.

Ramsherred 28, 1920. Nyklassicistisk pudsarkitektur med fremskudt gavlkvist, med kannelerede pilastre.

Anbefalinger

Generelt

Typisk for 1900-årenes byggeri, er generelt facadernes helstøbte udtryk og de velproportionerede detaljer.

Periodens huse er generelt af rigtig god byggeteknisk kvalitet. Villaer kendes også bedre som murerestervillaer. Det er vigtigt, at bygningens overordnede traditionelle tanker omkring byggeteknik, loyaliteten over for materialerne og metoderne overholdes. I det helstøbte udtryk er det derfor vigtigt, at detaljerne bevares, sådan at de overordnede proportioner ikke 'vælter'.

Facader

Jugendperiodens pudsarkitektur bør bevares så vidt muligt. Reparationer bør kun udføres med materialer, der matcher de oprindelige, og der skal være fokus på, at reparationer ikke slører detaljer og profiler. Malerbehandlinger bør ikke foregå med plastmalinger, men derimod diffusionsåbne materialer, eksempelvis silikatmaling. Malinger må ikke påstryges/smøres så tykt på, at detaljer går tabt.

Murværket skal generelt holdes under opsyn. Hvis der forekommer revnede tegl og manglende fuger, skal disse holdes under opsyn for at undgå, at sten får frostsprængninger mv., så der ved skader ikke kan trække unødigt fugt direkte videre ind i murværket.

Dit hus er tænkt som en arkitektonisk helhed, og udtrykket og byggetraditionen er hentet regionalt, med et tag af røde vingetegl, med hvidtede gesimser og murværk i blank rød mur. Det frarådes derfor at pudse eller male husene fra perioden.

Hvis pudsen først er påført, sløres husets udtryk og tankerne bag. Pudsede flader er desuden ikke en løsning over for dårligt murværk.

Se mere i vejledningen til istandsættelse under facader.

Tage

Også i det murede byggeri er det vigtigt at bibeholde det arkitektoniske udtryk, huset er tænkt med. Hvis huset oprindeligt har haft eller har vingetegl, er det vigtigt igen at bruge røde vingetegl til tagomlægninger, at bibeholde gesims, skalk mv. og ikke at lave udhæng. Tagrygninger og grater skal gerne lægges i mørtel, for at håndværkstraditioner overholdes og husets form står mere skarpt.

Se mere i vejledningen til istandsættelse under tage.

Vinduer og døre

Nye vinduesopdelinger og større rudeformater er blevet mere gængse, og et kendetegn for bedre byggeskik er, at ruderne i tiden ofte er i lavformat. Vinduer og døre er udført af snedkere, og detaljer som smalle sprosser er vigtige for helhedsindtrykket.

Se mere i vejledningen til istandsættelse under vinduer og døre.